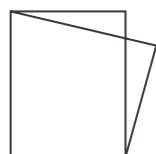

Hvis universitetet var en biotop – et essay om forskningsetik

Jette Kofoed,
lektor, ph.d.,
Aarhus Universitet

I dette essay eksperimenterer jeg med Lauren Berlants idé om 'cruel optimism' for at undersøge, hvordan udrulninger af politikker for ansvarlig forskningspraksis er mere og andet end at fremme bestræbelserne på at sikre et pletfrit universitet. Jeg tager afsæt i erfaringer fra undervisning af ph.d.-studerende i forskningsintegritet og etik og ser nærmere på, hvordan culpa, vagtsomhed og afmagt træder frem. Jeg foreslår, at der er brug for at tænke forskningsetik også som et spørgsmål om at kere sig både om og for universitetet og for de gråzoner, der opstår, når politikkerne for ansvarlig forskningspraksis rulles ud.

Introduktion

"All attachment is optimistic", siger Lauren Berlant på den første side i sin bog *Cruel Optimism*. Hun forstår optimisme som "the force that moves you out of yourself and into the world in order to bring closer the satisfying *something* that you cannot generate on your own but sense in the wake of a person, a way of life, an object, project, concept, or scene" (Berlant 2011, s. 1-2).

De fleste af os, der er på universitetet, har en optimistisk og engageret tilknytning til forskning både som metier og som genstand. Den tilknytning hviler (også) på idealet om forskningens redelighed og integritet. Det giver i tillæg mening at sige, at universiteterne for tiden knytter sig optimistisk til *codes of conduct* og politikker for ansvarlig

Det er den kultur af respekt for anerkendte standarder for god videnskabelig praksis, jeg er optaget af. Jeg undersøger dette som det, jeg senere vil kalde for **biotopens betingelser**.

forskningspraksis. Formålet med den danske kodeks er at "give forsknings-samfundet en ramme for at fremme fælles principper og standarder. Kodeksen har til formål at understøtte en fælles forståelse og kultur omkring integritet i forskning i Danmark", markeres det på første side i den danske kodeks (Uddannelses- og Forskningsministeriet 2014, s. 1). Den danske kodeks, sammen med den internationale kodeks, som den læner sig op ad, betoner altså vigtigheden af at opretholde videnskabens troværdighed gennem fælles standarder. Den videnskab, og det universitet, vi bidrager til hver for sig, og sammen. Det 'noget', som Berlant taler om, kan her siges at være de *codes of conduct*, der forventes at sikre redelighed på universiteterne, og derigennem sikre universiteternes uafhængighed.

Men som titlen på Berlants bog antyder, så kan optimismen også være 'cruel', idet "a relation of cruel optimism exists when something you desire is actually an obstacle to your flourishing" (Berlant 2011, s. 1). Det objekt, man har investeret i, begynder ikke kun at arbejde med, men også imod en, så at sige. Så mens universiteter i Danmark – og internationalt – udvikler kodeks og politikker til at forebygge brud på god videnskabelig praksis med det formål at sikre ansvarlig forskningspraksis og videnskabens troværdighed, så argumenter jeg her for, at der er noget i denne bevægelse, der gør mere end alene at sikre troværdigheden. Dette 'mere' har forskellige effekter rundt om på campus. Jeg eksperimenterer her med begrebet 'cruel optimism' for at pege på, hvordan det, man kunne kalde for universitetets

optimistiske tilknytning til politikker for ansvarlig forskningspraksis, også virker. Det er her, jeg taler om, hvordan disse skaber nye gråzoner. Og hvordan universitetet som levested også udfordres.

I den såkaldte Oddershede-rapport fra 2015, hvor et ekspertudvalg blev nedsat for at lave et eftersyn af det, der dengang benævntes UVVU (Udvalgene vedrørende Videnskabelig Uredelighed), anføres det i forordet, at "Det er afgørende, at vi også fremover bevarer forskningens gode ry. En af forudsætningerne herfor er, at forskningen har gode rammer og kan udøves i en kultur, der respekterer anerkendte standarder for, hvad der er god videnskabelig praksis" (Styrelsen for Forskning og Innovation 2015, s. 6). Det er den kultur af respekt for anerkendte standarder for god viden-

skabelig praksis, jeg er optaget af. Jeg undersøger dette som det, jeg senere vil kalde for biotopens betingelser. Og her også om, hvordan det naturligvis er på sin plads at kere sig om det specifikke i de nationale og internationale standarder for god forskningspraksis, og samtidig interessere sig for det meget mere uafgørlige, men ikke desto mindre helt afgørende: etikken i hvordan universitetet trives, mens ikke bare politikker for ansvarlig forskningspraksis, men også GDPR rulles ud. Det vender jeg tilbage til.

For ikke at skelne mellem en institution på den ene side og dets forskere på den anden tager jeg her afsæt i, at den optimistiske tilknytning til kodeks ganske vist sker gennem en række politiske og ledelsesmæssige beslutninger, men også at universitetet er både ledelse, bygninger, studerende, apparater, politikker, administration, forskere, styrende organer og meget mere. Eller sagt på en anden måde: universitetet er 'os'.

Udrulningen af den danske kodeks rummer universiteternes forpligtelse til at igangsætte "specifik undervisning og oplæring i integritet i forskning" (Uddannelses- og Forskningsministeriet 2014, s. 18) på alle niveauer. Sammen med kollegaer har jeg siden vedtagelsen af den danske kodeks for ansvarlig forskningspraksis i 2014 udviklet og afholdt det ph.d.-kursus i forskningsintegritet og etik på Arts, Aarhus Universitet, som universiteterne er forpligtet til. I den arbejdsproces har vi investeret i at skabe rammer for de ph.d.-studerende på det fakultet, hvor vi hører til. Vi har ønsket rammer, der gør det muligt ikke bare at tilegne sig de gældende regler, men at samarbejde om og tænke forskningsintegritet i humanistisk forskning som

et fælles anliggende og ikke mindst: at tænke etik ind i, ved siden af og sammen med forskningsintegritet og ansvarlig forskningspraksis, som det formuleres i gældende regler og politikker for tiden. Det er herfra, jeg starter dette essay.

Etik er ikke mit forskningsfelt. Jeg er ikke filosof med speciale i etik som andre forfattere, der bidrager til dette temanummer. Jeg tager derimod afsæt i mit eget forskningsfelt og derudover i, for tiden, at bære kasketten, som det Sarauw et al. kalder for, 'academic developer' (Sarauw, Degn & Ørberg 2019).¹ Den betegnelse vender jeg tilbage til.

Mit forskningsfelt kan bredt beskrives som inklusion-eksklusions-processer blandt børn og unge, særligt det, der bliver til ekstreme eksklusioner og dér, hvor sociale medier er involveret. I en kortere version: jeg fokuserer på studier af digital mobning og digitale sexkrænkelser. I disse forskningsfelter er der ofte noget ekstremt på spil, noget, der involverer prækære situationer og intense affekter. Og her kommer forskningsetiske udfordringer ofte til at træde særligt tydeligt frem. Efterhånden som flere *codes of conduct* er blevet formuleret, og ikke mindst da GDPR trådte i kraft, sættes det samlede forskningsetiske kompleks intenst på spil i mit forskningsfelt. Så i mit eget forskningsvirke trænger etik sig på – men også forskningsintegritet og datahåndtering – som noget, jeg kontinuerligt har måttet beskæftige mig med og har været nødsaget til at finde sprog for. Gennem disse to tilknytninger vil jeg pege på, hvad der også følger af at *ville* etik som et anliggende for hele humaniora (Fink 2017). Men først en ekskurs om denne teksts tilblivelsestid.

Tekstens tilblivelsestid

Persondataforordningen trådte i kraft i maj 2018, og selvom det er mere end tre år siden, så er universiteterne stadig ved at begribe omfanget af, hvordan denne forordning griber ind i vores forskning. Samtidig med udrulningen af GDPR og de medfølgende nye praksisser i form af risikovurderinger og datamanagement-planer, så øges i disse år også krav om forskningsetiske godkendelser af projekter, ligesom nye standarder og reguleringer af etik, som sagt, sættes på sprog. Vi står i et landskab af nye organiseringer af forskningsintegritet og etik.

Forstår vi så det, vi står i, mens vi står i det? Griselda Pollock, som modtog Holberg Prisen i 2020, mener 'nej'. Vi kan aldrig overskue og forstå, hvad det er for en tid, vi er i. Der er noget, vi ikke ved, mens vi står i det, argumenterer hun solidt for i den "Holberg Conversation", som følger med at modtage prisen (Holberg Prize – University of Bergen, 2021). Det skal naturligvis ikke forhindre os i at forsøge at forstå, påpeger Pollock, men helst at forsøge sig med den ydmyghed, at vi anerkender, hvordan det, vi ser, nødvendigvis må være brudstykker. Denne teksts brudstykker er blevet til, mens alt dette ruller, og konkret henover sommermånederne 2021. Ud over egne konkrete GDPR-afklaringer i forhold til et nyt forskningsprojekt og den vanlige stemning af semesterafslutning var denne konkrete tid, denne skrivetid, karakteriseret ved en række små og større begivenheder, der akkompagnerede arbejdet. Begivenhederne var både tæt på og langt væk, i den forstand at noget skete i mine nærmeste faglige relationer, andet så 'langt væk', at det næppe kan kaldes en relation. Disse begivenheder må nævnes her, fordi de

Muligheden for nytænkning og nybrud må holdes åben. Alt det vil vi gerne assistere de yngste forskere i at stå i. Det er udfordrende nok i sig selv.

viklede sig ind i netop denne afsøgning af, hvad og hvordan ansvarlig forskningspraksis leves.

Det, der skete 'langt væk', var Lauren Berlants død. Det blev til en affektiv begivenhed ved skærmen i form af utallige udvekslinger og tilkendegivelser af Berlants tænknings betydning i en lang række artikler, offentliggjorte breve og essays, og tillige på mails og sociale medier. Ikke bare de første dage, men hen over sommeren, hvor et tema om ansvar og forgængelighed blev slået an. Lauren Berlant var professor i engelsk på University of Chicago og helt central i feltet *affect studies*. Især igennem Berlants begreb om intimitet har tænkningen også viklet sig ind i mit arbejde. Ikke i et omfang, der kan måle sig med de sorgfulde meldinger, som nettet er flydt over med, men på mere diffus vis. 'A hum' kalder Greg Seigworth Lauren Berlants særlige 'måde' (Seigworth 2012). Det er også sådan, den tænkning har arbejdet sig ind i mit arbejde, som en underliggende summen. Og det er en

sådan spidsen-øren efter summen, der har drevet overvejelserne i denne tekst frem. Men det kommer senere.

En række andre begivenheder accelererede nemlig også. Temaet er beslægtet. Disse begivenheder handler dog ikke direkte om død, men om (forsker)liv, der trues. De handler nemlig om levelige forskningsbetingelser på en anden måde. En del kollegaer har befundet sig under politisk initierede anklager. Deres forskning, udpegede forskningsmiljøer og bredere social- og humanvidenskaberne, kom under anklage for at være aktivistisk og politiserende. Disse anklager og universiteternes forholden sig til disse pågår i disse måneder. Igen: dette er ikke en afsøgning af detaljerne i disse – oftest – mediebarne intimideringer af enkeltforskere og større forskningsfelter. Men netop disse affektive begivenheder udspandt sig, mens jeg arbejdede med denne tekst og forstærkede temaet om ansvar og forgængelighed. De foldede sig derfor også ind i erkendelserne af, hvad jeg har på hjerte om forsknings-

integritet og ansvarlig forskningspraksis. Underligt måske, helt sikkert uden blik for alle detaljer, men ikke desto mindre sammenfoldet. Sammenfoldet betyder ikke 'klappet sammen'. Men snarere det, Deleuze omtaler som 'folden'.

Folden

Men hvad mener jeg med 'folden i Deleuze-forstand'? Jeg tyer her til den gengivelse og illustration, som altid har hjulpet mig til at fastholde denne særlige tænkning. For år tilbage forklarede Jørgen Huggler til en læsekreds om en Deleuze-tekst, jeg husker ikke hvilken, at 'folden' i Deleuze-forstand ikke skal forstås som den skarpe kant, der opstår, når man folder et stykke papir. Nej, snarere er folden en anden bevægelse. Jørgen Huggler rakte dengang ned i sin bukselomme og fiskede et nystrøget lommelærklæde op. For heldigvis er han en mand med nystrøgne lommelærklæder, ellers havde jeg ikke så intenst forstået pointen. Jørgen Huggler foldede lommelærklædet ud, tog fat et vilkårligt sted i stoffet med to fingre og løftede

lommeværklødet op, som nu hang der i hans hånd i vilkårlige folder; længere, kortere, bevægelige, inderside, yderside, uafgørligt. 'Dét er folden', forklarede han, mens han pegede på klødet, der hang mellem hans fingre, 'ikke strygefalten i lommeværklødet'.

Dette essay handler om sådanne lommeværkløde-agtige foldninger af de affektive begivenheder, jeg nævnte ovenfor, fordi de tilsyneladende ikke-sammenhængende begivenheder ophørte med at "confront each other as exteriorities, but rather become folded into one another" (Schrader 2015, s. 681): GDPR-udfordringer i egen forskning, en ikke-personlig professionel relation til en tænker og en medieåret hetz mod navngivne forskningsfelter inden for det fakultet, jeg er en del af. Disse begivenheder fletter sig ind i min egen forskning og ind i mit arbejde med forskningsintegritet som en af de 'academic developers', der varetager ph.d.-kurser. Hvad har det med hinanden at gøre? Det hele har med *care* at gøre. At kere sig. Både for det konkrete og om det ikke-afgørlige.

Academic developer – hvordan?

Jeg omtaler den funktion, jeg for tiden bestrider som 'academic developer'. Jeg er ikke helt sikker på, hvordan jeg har det med den titel. Men dels er det en anerkendt betegnelse for det arbejde, som kursusledere af disse ph.d.-kurser, udfører, og dels giver det mig mulighed for at tale om opgaven, snarere end hvordan lige præcis jeg for tiden løfter den. Termen henter jeg fra Laura Louise Sarauw, Lise Degn og Jakob Ørberg, som i forskningsprojektet "Practising Integrity" har set nærmere på, hvordan forskningsintegritet varetages på ph.d.-

kurser på universiteter (Sarauw et al. 2019). De forstår ph.d.-kurserne i forskningsintegritet som "venues of academic development" og påviser "the role that academic developers play in defining vague concepts like research integrity and how these processes of 'translation' enable early career academics to make 'research integrity' meaningful in their wider practice and the organisations within which they work" (Sarauw et al. 2019, s. 179). En 'academic developer' er en, der laver arbejdet med at folde forskningsintegritet ud i et fællesskab med juniorforskere. Jeg, og mine kolleger på kurset, er altså del af universitets-maskineriet, som med obligatoriske kurser håber at autorisere de deltagende juniorforskere til, efter endt kursus, at mestre dette felt. Også i denne detalje arbejder en vis individualiserende *cruel optimism*.

Så lad mig her bringe nogle af indsigterne fra dette 'academic development work' med ind. Den danske kodeks har været gældende siden november 2014. Og siden har "an increasing number of organisations and networks [...] been dedicated to supporting institutions in promoting research integrity. There has been a proliferation of documentation, training courses and procedures formalizing research integrity" (Douglas-Jones & Wright 2021, s. 6). Det kursus, vi kører, er del af dette. En vigtig del af kodeksen er, som nævnt, hvad der kaldes "et sæt retningslinier for undervisning, oplæring og supervision", hvor alle universiteter forpligter sig til at igangsætte "specifik undervisning og oplæring i integritet i forskning" på alle niveauer (Uddannelses- og Forskningsministeriet 2014, s. 17). Ph.d.-kurser har på mange universiteter været et oplagt sted at starte, fordi

vi der allerede havde et format at arbejde inden for. På Arts, Aarhus Universitet, har vi afholdt det obligatoriske kursus i "Forskningsintegritet og etik". Som titlen på kurset antyder, så er 'taket' at tænke forskningsintegritet sammen med og ved siden af forskningsetik. At lade begge dele stå ved siden af hinanden, uden at hævde, at de skulle være identiske og uden at lade den ene ude af syne, mens vi primært behandler den anden. Det har gennem disse år skabt et rum for samtaler med henved 330 ph.d.-studerende om forskningsetik og forskningsintegritet, som disse udspiller sig for humanistiske juniorforskere.

På kurset gennemgår vi blandt andet de eksisterende regelsæt, introducerer til rationalerne i disse, også gennem cases, hvor der har været tale om uredelighed. Ligesom vi bestræber os på at gribe forskningsetiske udfordringer og glæder, som de kommer til syne i den forskning, de ph.d.-studerende har ansvar for. Det indebærer, at vi ikke iagttager 'noget' som forskningsintegritet og andet som etik, men grundlæggende tænker etik som noget, der løber igennem hele forskningsprocessen, og som noget, der er relevant for al humanistisk forskning. Det gør vi ved også at skifte fokus fra moralske handlinger, fra den enkelte forsker til et bredere fællesskab af forskningspraksisser med fælles tænkning på tværs af fagdiscipliner. Det er her en særskilt pointe at gennemføre et fakultetsbaseret kursus, og ikke et fagdisciplinært kursus.

Sarauw et al. peger på, at der i disse kursers opdrag og gennemførelse er en tendens til at gøre den enkelte juniorforsker ansvarlig gennem refleksion over egen forskningspraksis (Sarauw

... ikke alene kere sig for den enkelte, men også en mere ufokuseret kere sig om, hvad jeg her vil kalde en **optagethed af universitetets levelighed**.

et al. 2019). Det er naturligvis problematisk, hvis svaret på spørgsmålet 'er vi ansvarlige nok?' bliver 'ja, lad os lade det ved at sikre, at den enkelte tænker nok, tænker selv og tænker over sig selv'. Og som Edwards & Roy minder os om "As stewards of the profession, we should continually consider whether our collective actions will leave our field in a state that is better or worse than when we entered it" (Edwards & Roy 2017, s. 56). Edwards & Roy taler om, hvad de kalder, forkvaklede incitamentstrukturer i academia, som sammen med ændrede betingelser for hjemtagning af forskningsmidler skaber ikke bare giftige arbejdsbetingelser, men også åbner for uetiske handlinger (Edwards & Roy 2017). De peger altså på, hvordan de strukturer, forskerne arbejder under, i sig selv kan tilskynde til uetiske handlinger. Man kunne her tilføje, at de incitamentstrukturer, de taler om, ikke alene forkvakler, men også individualiserer. Så med disse lidt hurtige påmindelser er det på sin plads som 'academic developer' at tage et andet skridt og undersøge, hvorvidt man kan bidrage til at efterlade feltet i

en anden tilstand og at afsøge, hvorvidt og hvordan vi selv bidrager til individualisering gennem en forventning om (selv) refleksion.

Afmagt og vagtsomhed

Det starter først som den Berlant-lignende summen. Men samler sig til noget, der bliver hørbart. Det kan bedst beskrives sådan her: På kurserne lyder der suk af, hvad jeg her bedst kan gengive som ængstelse og afmagt. Når jeg kalder det ængstelse og afmagt, så er det naturligvis ikke et udsagn om, hvordan enkelte ph.d.-studerende *har* det, ej heller en formodning om, at alle måtte have det sådan. Der er snarere tale om, at noget synes at samle sig. Ikke hos den enkelte, men mens vi kører kurserne. Det sker midt i et imponerende og overbevisende højt fagligt niveau. Det sker også midt i et for mig ubestrideligt højt niveau, når det gælder forskningsetiske overvejelser ikke alene over egen forskning og de udfordringer, de ph.d.-studerende møder dér, men også højt niveau i overvejelserne over, hvad disse kodekser og regulativer betyder for humanistisk

forskning bredt, og en kritisk indsigt i, hvad ansvarlig forskningspraksis også rummer. Et højt fagligt niveau lever altså sundt ved siden af, hvad jeg her kalder en hørbar ængstelse og afmagt. Dette har mange udtryk, men kan nok bedst beskrives som en vagtsom optagethed af alt det, der kan gå galt, alt det, man skal holde øje med – ud over selve forskningsarbejdet – alle de mange beslutninger, der kan have ikke-intenderede effekter og potentielt blive (re)konstrueret som uredelighed. Altså vagtsom opmærksomhed på ikke at vælge forkert i de gråzoner, der opstår, når nye politikker med hvert deres fokus ruller ud. På den baggrund forekommer reglerne ikke altid lige klare i den hverdagslige forskningspraksis. Dette, kunne man sige, samler sig som en vagtsom afmægtig oplevelse af desorientering i regelsæt, trods kurser og oplæring. Det hele findes samtidig. Optimistisk og cruel tilknytning. Og jeg vil gætte på, dog uden dokumentation, at det går an at sige, at noget tilsvarende også vil kunne findes blandt seniorer.

lagttaget igennem en af kodeksens centrale initiativer – nemlig oplæring og supervision – emergerer altså dette i den ”kultur omkring integritet i forskning i Danmark” (Uddannelses- og Forskningsministeriet 2014, s. 4) som kodeksen ønsker sig, og som institutionen universitetspolitisk optimistisk knytter sig til. Samtidig med at optimismen sikrer anknævnelse til en tiltro til, at integriteten er sikret, lever noget andet altså tilsyneladende. Den vagtsomhed, jeg peger på her, vedrører uvisheden om, hvad det egentlig vil sige at ”respektere anerkendte standarder for, hvad der er god videnskabelig praksis” (Styrelsen for Forskning og Innovation 2015, s. 6), især når reguleringerne ser ud til at tale et tydeligt og entydigt sprog om, hvad der er rigtigt og forkert. Samtidig med at forsknings-hverdagslivet ofte er mindre enkelt afgørligt.

For én ting er at være en ’ordentlig’ forsker og naturligvis ikke lyve, fordreje, stjæle fra andre; det forekommer indlysende for de fleste. *Codes of conduct* og øget fokus på ansvarlig forskningspraksis i kodificeret form ser ud til at skabe klarhed – men samtidig en øget bekymring for det, man ikke kan kontrollere. Den ustyrlige forskningsproces for eksempel. For sådan er forskningsprocesser jo også. På sæt og vis er det jo netop også disse ustyrlige forskningsprocesser, vi gerne vil, at de ph.d.-studerende går ombord i. At de gider alt det, der ikke kan forudsiges: af forskningsspørgsmål, som udfordres af nye teoretiske bud, af empirisk materiale, som viser noget andet, end man troede, analyser, der skubber indsigterne nogle andre steder hen, stamina til ikke at lade sine fund kvase igennem teoretiske modebølger, eller netop at lade det nye

for tiden åbne øjnene for noget, man ellers ikke kunne have set. Alt det kan ikke forudses. Muligheden for nytænkning og nybrud må holdes åben. Alt det vil vi gerne assistere de yngste forskere i at stå i. Det er udfordrende nok i sig selv.

En sådan vagtsomhed foruroliger og kalder samtidig på adækvate måder at respondere på: for hvem, for hvad, og hvordan kere sig? Og svaret falder allerede for sent, for vagtsomheden har fået fat. Men som Astrid Schrader citerer Derrida for at pointere: ”Caring requires decisions, but not without experiencing the ’ordeal of the undecidable’” (Derrida 1992 som læst i Schrader 2015, s. 683). The ’ordeal of the undecidable’ kan også være at stå i et universitet og sanse udrulningen af politikker for ansvarlig forskningspraksis, imens det giver mening, og imens meningen fælder ben. Noget handler måske om culpa.

Culpa

En anden del af feltet ’ansvarlig forskningspraksis’ er selve uredelighedssystemet. Hen over de seneste årtier har opmærksomheden på videnskabelig redelighed og forskningsintegritet været stigende (Hjellbrekke et al. 2018; Jensen, Andersen, Whiteley & Sandøe, 2017; Madsen 2020) og måderne, hvorpå håndtering af uredelighedssager på universiteterne er organiseret, er blevet revideret efter Oddershedeudvalgets rapport: Der kom et NVU (Nævnet for Videnskabelig Uredelighed) (tidligere UVVU) og en ny skelnen i ansvarsfordelingen mellem NVU og universiteternes lokale praksisudvalg. Norske forskere påpeger, at der ikke er enighed om én international anerkendt definition af videnskabelig uredelighed, men at enigheden samler sig om, at de såkaldte

FFP (forfalskning, fabrikation, plagiat) er centrale elementer i, hvad der forstås som videnskabelig uredeligt (Hjellbrekke et al. 2018, s. 5). Disse er de regulære uredeligheder. Jeg skal her ikke problematisere den etablerede skelnen mellem FFP og tvivlsom forskningspraksis (questionable research practices/QRP), men alene pege på, hvordan disse afsøgninger tager afsæt i, at forskningsprodukter gøres til genstand for granskning, og at den enkelte forsker er ansvarlig for sine forskningsarbejder. Gælder det videnskabelig uredelighed, drejer granskningen sig om videnskabelige produkter. Gælder det granskning af tvivlsom forskningspraksis, er produktet også i centrum, om end andet og mere end videnskabelige produkter kan inddrages, fx formidling af forskningsindsigter. Det er jo ikke underligt. Det, der imidlertid er værd at hæfte sig ved, er, at granskningen hovedsagelig sker gennem produkter. Granskningen sker ikke gennem en afsøgning af, hvorvidt forskningsprocessen eller det forskningsmiljø, hvori forskningsproduktet er skabt, er sundt og nærende, eller hvorvidt et forskningsfund er blevet til i et giftigt forskningsmiljø, med en stribe af sygdomsindsigter i sit kølvand, i samtaler, der undertrykker fx de yngste eller de stemmer, der udfordrer konsensus, eller hvor signifikante kollegaer hastigt skifter afdeling og dermed ændrer det umiddelbare miljø eller hele feltet. Man kunne sige, at forskningsproduktet kun er toppen af forskningsprocessens isbjerg. Mit bud er, at uredelighedssystemets fokus på produkt og enkeltforsker er meningsfuldt, men også at det har effekter, for eksempel i form af afmagt og vagtsomhed.

Hans Fink plejer at påpege, at etikken, og også forskningsetik, er blevet til

quasi-jura. Sagen er, at den etik, der tidligere ikke blev nedskrevet, nu søges formuleret i kodeks, og forventes at risle ud i kulturen. Og så tilføjer han også, at forskningsetik ikke bare handler om at overholde regler. Alle de etiske spørgsmål, vi står med, ville vi stå med, også selvom reglerne ikke var skrevet ned. Det er, som sagt, pointer, jeg har lært af Hans Fink. De er helt afgørende at have med her for at kunne begribe, hvordan optimismen arbejder: gennem tilknytning til håbet om at kodeks hjælper os til et pletfrit universitet. En indberettet sag om mistanke om uredelighed afgøres nemlig i forhold til universiteternes politikker for ansvarlig forskningspraksis, den danske kodeks og de internationale anbefalinger, som disse dokumenter trækker på (Madsen 2020). Så den kodeks, der blev vedtaget i 2014, er ikke bare styrende for, hvordan ’academic development’ former sig på fakulteterne, men er del af de styringsdokumenter, der sikrer håndtering af redelighed på tværs af fakulteter og universiteter. Indberetninger om mistanke om uredelighed vejes altså også i forhold til dette dokument, og vurderinger af eventuel uredelighed eller tvivlsom forskningspraksis tager afsæt i dette samt i ”alment anerkendte standarder for ansvarlig forskningspraksis” (Madsen 2020, s. 358).

Med til dette hører, hvad en juristkollega har lært mig: jura i denne del af verden er især optaget af skade og culpa. Og videre: culpa og individ hænger sammen i den juridiske praksis. Det ligger som strukturelt system. Man leder efter skyld og fejl, som kan genkendes og placeres, for at afgøre, hvorvidt der er tale om en forseelse, der bør udløse en reaktion. Ved hjælp af juraen undersøges ved tvister, om der kan findes en skyldner.

Med universitetets understregning af individuelle meritter bliver det så at sige ikke kulturen, miljøet eller fællesskabet, der gøres ansvarlig. Heri ligger så også, at skyld ikke kan distribueres. Så forskningsprodukter gøres til genstand for granskning. Også i et quasi-jura system. Altså enkeltmennesker og ’deres’ produkter.

Det, der ikke adresseres, er, så vidt jeg kan se, forskningsmiljøerne, forskningsfællesskaberne, forskningskulturen. Det at forskning både er min og gøres sammen med andre. Og med ’andre’ mener jeg her både de konkrete kollegaer, jeg måtte lave feltarbejde sammen med, skrive sammen med, tænke sammen med. Men jeg mener også de kollegaer, der er omkring mig på den gang, hvor jeg sidder, den afdeling, jeg er del af, det institut, jeg indgår i. Og videre: Dem jeg deltager i seminarer med, udveksler ideer og litteratur med. Dem, der giver feedback, og dem, der bliver irriterede og interesserer sig for noget helt andet end mig. Dem, jeg møder ofte, og dem, jeg møder sjældent. Det vil sige alt det, der skal holde forskning, undervisning, møder og vejledning sammen i samme krop².

Men der er forskel på miljøer. Gode miljøer har bl.a. det kendetegn, at ’her kan man dele en ufærdig tanke’, og mindre frugtbare: at det skal man netop ikke vove. Jeg taler ikke om, at alle skal blive enige om, at man altid skal spise frokost sammen, eller netop ikke. Heller ikke om kaffeordninger. Men jeg taler om, hvorvidt et miljø virker eller ikke. Hvorvidt det er nærende eller toksisk. Et møde kan være dårligt, men det kan et helt miljø også – over flere år. Det kan mærkes, men ikke altid bemærkes. Eller

handles på. Og miljøer kan skifte fra det ene til det andet. Det sker umærkeligt. Og alligevel synligt. Og formentlig kræver det netop sunde forskningsmiljøer at tage hånd om de vagtsomme ængstelser, der opstår. Fra den vinkel, jeg anlægger her, er det tankevækkende, at forskningsmiljøers velbefindende og sammenhængskraft ikke behandles som en sag for etik. Og ikke behandles i kodeks. Et uredelighedssystem optaget af skyld bliver for den enkelte også et universitet med udsigt til skyld.

En udvidet opgave

Jeg vil gerne udvide opgaven som ’academic developer’ til også at undersøge, om der er ”other concepts of the good life that would be more satisfying than the ones that you have been trained to pay attention to”, som Berlant minder os om at undersøge i en University of Chicago-podcast (UChicago Podcast Network 2019). I det her tilfælde kunne det være at undersøge, hvorvidt vi midt i udrulning af politikker for ansvarlig forskningspraksis også kan ændre spørgsmålet fra ’er vi ansvarlige nok’ til ’hvad vil det sige at kere sig om forskning, forskningspraksis, forskningsmiljøer’. Jeg har allerede antydnet den interesse. lagttagelsen af vagtsomhed og afmagt giver nemlig anledning til – gennem en omformulering af Astrid Schraders ord – at spørge: Hvad vil det sige at kere sig på et humanistisk fakultet i en tid, hvor forskningen er under angreb udefra, og hvor kodekser, GDPR og etiske godkendelser rulles ud ved siden af hinanden og laver deres egne nye gråzoner?

At kere sig

Først en lidt sidelæns bevægelse hen mod spørgsmålet. For jeg må tilbage til de indsigter, der dukkede op i det land-

skab, som jeg startede med at beskrive. Vi tager os af os selv, når vi trues, mister eller har udsigt til det. Vi tager os også af hinanden. Sorg og tab kommer i et hav af variationer. Det var dét, Twitter og Facebook løb over med i dagene og ugerne efter Lauren Berlants død. Uforståenhed, vi-vil-have-mere-af-det-der-nu-er-væk, langsomt synke ind, mere sorg, vi-vil-stadig-have-mere. Og i de/t udtryk bliver hver enkelt til mere. Også for os, der ikke har mistet en, vi kender nært, men en tænker. Ansvar og forgængelighed.

Når der sættes spørgsmålstegn ved humanistisk forskning, i medier og af politikere, og når skytset samtidig rettes mod enkeltforskere og deres bidrag, så bliver omhyggelighed ikke bare med forskningsprodukter, men med kollegaer og 'tonen' påtrængende som et andet spørgsmål om ansvar. Så trues den enkelte og samtidig den levelighed, forskningen også gøres af. Om end 'levelighed' er langt vanskeligere at sætte på formel. Selvom skrivetidens folder ikke er begivenheder, der er ens, så er der noget på spil i alle begivenhederne. Dette 'noget' kan måske placeres gennem en skelnen mellem "to care for/to care about". En sådan skelnen kan også bruges til at nærme sig, hvad der er på spil, når vi håndterer afmagt og culpa, som også er med/skabt af nye politikker og disses gråzoner. Dette henter jeg fra Astrid Schrader. Til dansk kan dette oversættes til at kere sig, med tilføjelse af præpositionerne *for* og *om*. Her læner jeg mig op ad den videreudvikling af Schrader som Staunæs, Bjerg, Juelskjær og Olesen har bragt ind i en dansk tænkning. De peger på, at det at 'kere sig' på dansk betyder "at vise interesse for, bekymre sig om og tage sig af – uden at man bliver formynderisk og moralsk"

(Staunæs, Bjerg, Juelskjær & Olesen 2021, s. 97). I denne keren sig er der tale om "forskellige modusser af opmærksomhed", understreger de (Staunæs et al. 2021, s. 99).

Selv forklarer Schrader det sådan her:

"Two broad meanings of care should be distinguished; one entails the often-gendered labor of caring for somebody in need, and the other alludes to an affective relation, or caring about. Caring for somebody is usually goal-oriented, as it involves an 'effort to improve the situation of a patient' (Mol, 2008: 23). [...] Beginning to care about something or someone implies an opposite move, namely the transformation of the limit that places someone outside our socially sanctioned scope of care" (Schrader 2015, s. 668).

Schraders pointe er, at det at kere sig kan rette sig mod et bestemt subjekt, med en bestemt retning. At kere sig for nogen eller noget, der er bestemt. En form for gensidighed, hvor nogen behøver hjælp, og nogen giver den. Sådanne situationer er der mange af i akademia. Ved udgivelser, ved kollegaers død, på ph.d.-kurser, i kollegiale fællesskaber. Men der kan også være andre måder – nemlig det, der kan fanges med udtrykket at kere sig *om*, som involverer en ubestemthed, en ikke allerede-afgjorthed i, hvad denne keren sig skal rette op på, en slags passivitet (Schrader 2015). Det ene erstatter ikke det andet. Der er, som sagt, tale om modusser af opmærksomhed. I forhold til det, jeg tager op i dette essay, så kunne det handle om at frisætte og omsætte sansen for etik, ikke bare i forskning, men til

etik i universitetets liv. Det kunne gå ud på at rette interessen mod det universitet, der både har rammer, men også hele tiden er ufærdigt. Det kunne gå ud på at interessere sig for de sprækker, der ligger i en fælles keren sig om universitetet. Altsammen for at holde det i enhver forstand åbent, uden nødvendigvis at vide præcis, hvad der skal til. At lade sådanne ikke-vide-præcis-hvad-der-skal-til være en frugtbar og åbenlys spørgende del også af universitetsetik.

Både begivenhederne, der ledsagede skrivearbejdet, og det, jeg iagttagte blandt de ph.d.-studerende, vedrører således ikke alene keren sig for den enkelte, men også en mere ufokuseret keren sig om, hvad jeg her vil kalde en optagethed af universitetets levelighed. Mere liv, bæredygtigt (forsker)liv. Kunne sådanne modusser af keren sig både *for* andre og *om* universitetet bruges til at afsøge, hvad det vil sige at kere sig på et humanistisk fakultetet i en tid, hvor forskningen er under angreb udefra, og hvor kodekser, GDPR og etiske godkendelser samtidig ruller ud?

Ovenfor har jeg talt om forskningsmiljø og forskningsfællesskab. Jeg taler om det på disse måder, fordi netop dette står næsten uberørt, i udrulningen af kodeksen. Så lad mig folde det yderligere ud – eller ind.

Valg af ord

Det, der som sagt står mindre eksplicit berørt i kodeks, er det, vi ofte taler om som 'forskningsfællesskaber' eller som 'arbejdsmiljø'. Begge er ord, jeg har brugt mange gange. Også ovenfor. Men skriver jeg 'arbejdsmiljø', så bliver samtalen konditioneret gennem det, vi kender som MUS-samtaler og APV.

Skriver jeg 'forskningsfællesskaber', så får jeg hovedsagelig fat i en prioritering af relationer, som vi antager at kende på forhånd. Og ikke i det 'mere' end enkeltforskere lagt sammen. Men det forekommer mig, at der er mere på spil. Hverken afmagt eller vagtsomhed håndteres formentlig hensigtsmæssigt alene ved justering af kendte relationer. Den vagtsomhed, jeg mener at høre samle sig på ph.d.-kurserne, peger også på, hvordan prekære ansættelsesbetingelser blander sig med uvished og specifikt med udrulning af kodekser, der både sikrer rammer for ansvarlig forskningspraksis og skaber overvågning og måske også forhindrer vigtige samtaler om forskningsetik på andre måder end det, der loves gennem kodeks.

Vi kender disse betegnelser – 'arbejdsmiljø' og 'forskningsfællesskaber'. Men for mit formål her er disse på en måde udpinte. Først og fremmest fordi de konoterer noget, vi allerede tror vi ved, hvad er. Jeg har brug for et andet sprog, der kan pege i retning af det, som en dobbelt keren sig om universitetet kunne indeholde. Og noget, der kan pege i retning af, at vi ikke kun har brug for konsistens, men snarere for at kunne lade dette stå inkonsistent åbent og ikke lade det ude af syne.

Kunne vi forstå universitetet som et levested, hvor ikke alene relationer, men 'alt muligt' lever samtidig, og hvor denne levelighed er betinget af hinandens gøren, gøren med hinanden og gøren plads til hinanden, og en anerkendelse af at det, der lever, er mere end 'hinanden'? Vi har brug for et sprog, der kan hjælpe til at holde åbent, hvad der tæller. Så ikke bare den slags forskerliv, vi kender til eller kan forstå, kan tælle, men så også den slags forskerliv, som vi ikke kender eller slet ikke endnu kan forudsige, har betydning og kan inddrages: forskerliv under politiseret trussel, forskerliv, der lige nu mister nogle af sine klogeste stemmer, forskerliv, hvor især de yngste lever prekært.

Så derfor: Alt dette peger i retning af, at der er brug for, at vi ikke bare retter forskningsintegriteten mod de mennesker, vi involverer i vores forskning, men at der er behov for en keren sig om universitetet. Og hvad er det så? Det er det sted, som i sin totalitet må trives. Så derfor: Kunne vi – billedligt talt – blive optaget af, hvordan vi kunne dyrke det landskab, vi laver forskning i, så det vibrerer og er levende? Hvis nu vi forstod universitetet som en biotop, i betydningen 'det levested, hvor forskning og forskere skal trives', hvad ville vi så få øje på? Kunne vi så tale

om ansvarlig forskningspraksis som et ansvar, der handler om at lade universitetet leve, ikke alene gennem sikring af ry og omdømme, men gennem sans for etik som noget i sit væsen uafgørligt, fejlbarligt og ufærdigt for alle forskere, på alle niveauer? For hvad nu, hvis vi var optaget af også at kere os om den uafgørlighed, den sprødhed og et ønske om at styrke stedets fertilitet og levelighed som andet og mere end pletfrit? 'Stedet' her forstået som mere end bygningerne, og politikkerne, institutterne og organisationen, og biotopen som ikke alene en biologisk organisme, men konditioneret af og flettet sammen med menneskers gøren og laden. At kere sig for forskere, forskningsarbejder og om universitetet kunne man forstå som en etisk fordring, som kunne formuleres som et spørgsmål: Kan trykket fra den afmagt, ængstelse og vagtsomhed, jeg mener at finde hørbart blandt de yngste af vores kollegaer, hjælpe os til en mere helhedsorienteret optagethed af universitetet? En optagethed i form af en balance for etik, vi må lade os forpligte på og få fornemmelse for. Også selvom vi ikke har forstået det hele, mens vi står i det.

REFERENCER

Berlant, L. (2011). *Cruel Optimism*. Duke University Press.

Douglas-Jones, R. & Wright, S. (red.) (2021). *Practicing integrity*. Copenhagen: ETHOSLab.It University/Center for Higher Education Futures, CHEF, DPU.

Edwards, M.A. & Roy, S. (2017). Academic Research in the 21st Century: Maintaining Scientific Integrity in a Climate of Perverse Incentives and Hypercompetition. *Environmental Engineering Science*, 34(1). doi:DOI: 10.1089/ees.2016.0223

Fink, H. (2017). Om dannelse på et forskningsuniversitet. In S.N. Larsen & J. Raahauge (red.), *Dannelse på universitetet – fordringer og udfordringer* (s. 10-21). København: Sophia.

Hjellbrekke, J., Drivdal, L., Ingjerd, H., Rekdal, O.B., Skramstad, H., Torp, I.S. & Kaiser, M. (2018). *Etikk og integritet i forskning – resultater fra en landsomfattende undersøkelse*. Retrieved from <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/rino-delrapport-1-2018.pdf>

Holberg Prize – University of Bergen (Producer) (2021, 27. januar). *The 2020 Holberg Conversation with Griselda Pollock* [YouTube]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=iyn4mJKWEYo>

Jensen, K.K., Andersen, M.M., Whiteley, L. & Sandøe, P. (red.) (2017). *RCR – A Danish textbook for courses in Responsible Conduct of Research*. Frederiksberg: University of Copenhagen.

Madsen, P.B. (2020). Videnskabelig uredelighed og tvivlsom forskningspraksis. In T. Riis & J. Trzaskowski (red.), *Skriftlig jura. Den juridiske fremstilling*. København: Ex Tuto Publishing.

Sarauw, L.L., Degn, L. & Ørberg, J.W. (2019). Researcher development through doctoral training in research integrity. *International Journal for Academic Development*, 24(2), 178-191. doi:10.1080/1360144X.2019.1595626

Schrader, A. (2015). Abyssal intimacies and temporalities of care: How (not) to care about deformed leaf bugs in the aftermath of Chernobyl. *Social Studies of Science*, 45(5), 665-690. Retrieved from <http://www.jstor.org.ez.statsbiblioteket.dk:2048/stable/43829051>

Seigworth, G.J. (2012). Reading Lauren Berlant Writing. *Communication and Critical/Cultural Studies*, 9(4), 346-352.

Staubæs, D., Bjerg, H., Juelskjær, M. & Olesen, K.G. (2021). *Datasans. Etisk skole- og uddannelsesledelse med data*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Styrelsen for Forskning og Innovation (2015). *Rapport om det danske uredelighedssystem. Anbefalinger til håndtering af videnskabelig uredelighed i Danmark*. Retrieved from <https://ufm.dk/publikationer/2015/filer/rapport-om-det-danske-uredelighedssystem-anbefalinger-til-handtering-af-videnskabelig-uredelighed-i-danmark.pdf>

UChicago Podcast Network (Producer) (2019, 4. november). *Why Chasing The Good Life Is Holding Us Back, With Lauren Berlant* [Podcast]. Retrieved from <https://news.uchicago.edu/podcasts/big-brains/why-chasing-good-life-holding-us-back-lauren-berlant>

Uddannelses- og Forskningsministeriet (2014). *Den danske kodels for integritet i forskning*. Retrieved from <https://ufm.dk/publikationer/2015/filer/file>

NOTER

- ¹ Dele af essayet trækker desuden på kendskab til det danske uredelighedssystem fra medlemskab af Praksisudvalg og Forskningsetisk Komité ved Aarhus Universitet.
- ² Her er det så på sin plads at pege på, at ordene i dette essay naturligvis er mine, men at det, jeg skriver frem her, netop trækker på sådanne cirkler af de mennesker, jeg arbejder sammen med. Sagen er, at sætningerne er arbejdet frem efter og gennem utallige møder, seminarer, sagsbehandlinger, samtaler med de mange ph.d.-studerende, undervisning sammen med, skrive sammen med, bemærkninger på vej ud ad døren, kommentarer til en tanke. Alle dem, der på et hav af måder har bidraget, kan jeg næppe pege ud, fordi bemærkningerne først siden samler sig. Men sagen er, at der overhovedet er noget at samle, og at tankerne er mulige at sætte på papir, fordi miljøerne er levende.

En, hvis betydning jeg særligt må fremhæve, er Morten Raffnsøe-Møller. Det var sammen med Morten, at ph.d.-kursets grundtanker oprindeligt blev formuleret. Kursets format bevæger sig, men det er fortsat henover disse grundtanker og med Mortens særlige aftryk, at vi arbejder.

De andre, hvis konkrete aftryk i teksten må nævnes, er ud over tidsskriftets review: Morten Dige, Hans Fink, Helle Rabøl Hansen, Mia Hesselberg-Thomsen, Kirsten Hvenegård-Lassen, Malou Juelskjær, Nina Javette Koefoed, Palle Bo Madsen og Ida Wentzel Winther. Naturligvis dog uden at nogen af dem hæfter for, hvad jeg skriver her.